

O EXPERIENȚĂ ERAMUS+: PROIECTUL „CODURILE PATRIMONIULUI CULTURAL”

Senica Țurcanuⁱ, Coralia Costașⁱⁱ, Camelia-Oana Livadariuⁱⁱⁱ

Abstract:

The paper presents the experience gained by the specialists of "Moldova" National Museum Complex of Iași as partners involved in the implementation of the project "Codes of Cultural Heritage" (acronym CCH) funded under the Erasmus+ program, Key Action 2 – Cooperation Partnerships in the field of School Education and carried out between December 2022 and November 2024. The fundamental premise on which the objectives of the project were built was that, in the field of school education, cultural heritage has an enormous potential that can contribute essentially to the construction of the concept of European citizenship. Involving partners from six countries, the project was equally aimed at young people in the 12-15 age group and their trainers, teachers or museum educators.

Rezumat:

Lucrarea prezintă experiența acumulată de către specialiștii Complexului Muzeal Național „Moldova” Iași ca parteneri implicați în realizarea proiectului „Codurile Patrimoniului Cultural” = „Codes of Cultural Heritage” (acronim CCH) finanțat în cadrul programului Erasmus+, Acțiunea Cheie 2 – Parteneriate de cooperare în domeniul Educației Școlare și desfășurat în perioada decembrie 2022 - noiembrie 2024.

ⁱ Șef al Muzeului de Istorie a Moldovei din cadrul Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași (CMNM).

ⁱⁱ Șef al Secției Mediere culturală, proiecte, marketing, din cadrul CMNM.

ⁱⁱⁱ Educator muzeal în cadrul Secției Mediere culturală, proiecte, marketing, din structura CMNM.

Premisa fundamentală pe care au fost construite obiectivele proiectului a fost aceea că, în domeniul educației școlare, patrimoniul cultural are un enorm potențial care poate contribui esențial la construirea conceptului de cetățenie europeană. Implicând parteneri din șase țări, proiectul a fost destinat în egală măsură tinerilor din grupul de vârstă 12-15 ani și formatorilor lor, profesori sau educatori muzeali.

Keywords:

Proiect, Erasmus, educație, patrimoniu, UNESCO

Cuvinte cheie:

Proiect, Erasmus, education, heritage, UNESCO

În perioada decembrie 2022 - noiembrie 2024, Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași a fost partener la realizarea proiectului „Codurile Patrimoniului Cultural” = „Codes of Cultural Heritage” (acronim CCH) finanțat în cadrul programului Erasmus+, Acțiunea Cheie 2 – Parteneriate de cooperare în domeniul Educației Școlare (cod proiect 2022-1-RO01-KA220-SCH-000085067).

Patrimoniul cultural al Europei este un mozaic bogat și divers de expresii culturale și creative, o moștenire lăsată de generațiile anterioare de europeni pentru cele viitoare. Acesta include situri naturale, construite și arheologice, muzee, monumente, opere de artă, orașe istorice, opere literare, muzicale și audiovizuale, precum și cunoștințele, practicile și tradițiile cetățenilor europeni¹.

Cunoașterea patrimoniului cultural, a moștenirii trecutului constituie un mijloc eficient de a depăși granițele permițând descoperirea reciprocă și interacțiuni diverse care facilitează integrarea și comunicarea eficientă.

Valorizând și potențând aceste afirmații axiomatice, proiectul „Codurile Patrimoniului Cultural” a fost conceput având ca fundament ideea că, în domeniul educației școlare, patrimoniul cultural are un enorm potențial care poate contribui esențial la construirea conceptului de cetățenie europeană, concept care se bazează pe valoarea diversității culturale și – în același timp – permite indivizilor să-și construiască și modeleze propriile identități, la diferite niveluri.

¹ <https://culture.ec.europa.eu/ro/policies/selected-themes/cultural-heritage>.

Coordonatorul acestui proiect a fost Școala Gimnazială nr. 117 din București (România) în colaborare strânsă cu o asociație cu profil cultural și educațional din Istanbul (Turcia), Istanbul STEAM Bilim Teknoloji Egitim Kültür Sanat Derneği.

Parteneri în cadrul proiectului au fost alte două instituții de învățământ, École Fondamentale de l'Héliport din Bruxelles (Belgia) și Grupul de Școli Alberto Sampaio din Braga (Portugalia). La acestea s-au adăugat două mari instituții muzeale din Iași (România) și Varna (Bulgaria), Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași și Varna Regional Museum of History.

Un partener special a fost Centrul de fotografie experimentală Adams din Roma (Italia), care a avut un rol important în mediatizarea prin imagine a diferitelor obiective și activități ale proiectului.

Obiectivele acestui proiect au avut două grupuri țintă importante: pe de o parte tinerii, adolescenți – grupa de vârstă 12-15 ani, cei care descoperă acum lumea singuri sau alături de adulți, fie ei familie sau profesori/ formatori; pe de altă parte profesorii și educatorii muzeali, formatorii, cei care lucrează cu tinerii adulți, cei al căror rol este acela de a forma conștiințe și de a antrena minți.

Obiectivele generale ale proiectului au fost:

- Aprofundarea cunoștințelor despre valoarea socială și educațională a patrimoniului cultural european;
- Îmbunătățirea interacțiunii adolescenților cu creativitatea, arta și cultura;
- Dezvoltarea de conținut digital, pe baza tehnologiilor și practicilor folosite în promovarea patrimoniului cultural.

Mai specific, obiectivele urmărite în cadrul proiectului au fost următoarele:

- Promovarea valorii sociale și educaționale a patrimoniului cultural și a contribuției acestuia la incluziunea socială și construirea unei cetățenii europene bazată pe valoarea diversității culturale ca moștenire a identităților locale și a vechilor migrații, cu participarea școlilor, muzeelor, asociațiilor și organizațiilor de artă;
- Crearea și dezvoltarea unei metodologii educaționale inovatoare adresate grupei de vârstă 12-15 ani, având ca scop promovarea implicării active a elevilor/ profesorilor în construirea unor căi de descoperire și interpretare a patrimoniului cultural utilizând coduri și aplicații AR și VR;
- Promovarea dezvoltării unor competențe și abilități cheie în rândul elevilor și profesorilor, cum ar fi spiritul de inițiativă și comunicarea în limbi străine, abilitățile civice și sociale, conștientizarea și exprimarea culturală prin învățarea în muzee, studierea obiectivelor din lista patrimoniului cultural UNESCO ale partenerilor și nu numai.

- Crearea și digitizarea de conținut pentru a promova cunoașterea siturilor din lista patrimoniul cultural UNESCO și valorificarea în forma unor hub-uri (CCH-HUBS: AR/VR Hub; Museum Hub, Art Hub; Unesco Cultural Heritage Hub; School Activity Hub).

În acord cu aceste obiective, gama de activități organizată în timpul desfășurării proiectului a fost extrem de variată.

Trebuie menționate în primul rând întâlnirile de proiect desfășurate în fiecare dintre cele șase țări participante, la București, Roma, Bruxelles, Braga, Varna și Istanbul. La unele dintre acestea au participat doar formatorii, la altele, alături de adulți au fost prezenți și elevi.

Cele mai numeroase activități au fost cele educative, implicând în mod direct tinerii, incluzând fie workshopuri variate realizate în școli sau în muzee, fie webinare cu audiență în toate țările participante și chiar excursii de studiu și exemplificare a aspectelor teoretice abordate în cadrul întâlnirilor de proiect sau în contextul activităților de învățare (figura 2). Educatorii și pedagogii din muzee au realizat planuri de lecții, sistematizate tematic, destinate formatorilor (care au fost încărcate pe platforma CCH-HUBS și, care au fost incluse și în volumul intitulat „An Educational Toolkit for School Teachers and Museum&Cultural Organization Trainers”, publicat prin Editura Palatul Culturii), dar și scurte filme de prezentare a unor obiective culturale sau cu tematică implicând protejarea patrimoniului (Figurile 4-6).

Au fost realizate numeroase activități de diseminare extrem de variate, fie organizate și direcționate special, fie comunicări și prezentări în cadrul unor conferințe și sesiuni științifice.

Nu în ultimul rând, toate aceste demersuri și activități au fost prezentate succint într-un Newsletter realizat cu regularitate (Figurile 1, 3). Detaliat, ele sunt reunite pe un web site – <https://www.codesofculturalheritage.eu/> – unde pot fi urmărite progresiv toate activitățile din cadrul proiectului dar și conținutul digital creat special destinat a promova și proteja patrimoniul cultural reunit sub forma CCH-HUBS.

Cele mai numeroase activități din cadrul proiectului au vizat patrimoniul mondial UNESCO, care a fost și exemplificat pe hărți digitale realizate de fiecare din partenerii proiectului.

Așa cum este stipulat în „Convenția protejării patrimoniului mondial, cultural și natural” adoptată de UNESCO în 1972 și acceptată de România prin Decretul nr. 187/1990, patrimoniul mondial UNESCO desemnează ansamblul

bunurilor culturale și naturale care prezintă o valoare excepțională pentru moștenirea comună a umanității².

Subliniem faptul că noțiunea de patrimoniu s-a extins considerabil în ultimele decenii. În 1994, UNESCO a lansat Strategia Globală pentru o Listă echilibrată, reprezentativă și credibilă a Patrimoniului Mondial („Global Strategy for a Balanced, Representative and Credible World Heritage List”), cu scopul de a extinde semnificația definiției de patrimoniu mondial și de a valorifica, într-o mai mare măsură ca până atunci, diversitatea culturală și naturală a lumii³.

Tot din nevoia de a redefini conceptul de patrimoniu, aducând recunoaștere tuturor formelor de diversitate culturală și de expresie creativă a umanității, nu doar celor materiale, UNESCO a adoptat, în 2003, prin Convenția pentru salvagardarea patrimoniului cultural imaterial, și termenul de Patrimoniu cultural imaterial⁴.

În urma acestor inițiative, pe lângă ansamblul bunurilor materiale și culturale de o valoare universală excepțională, patrimoniul UNESCO cuprinde în prezent și totalitatea celor mai importante situri naturale, semnificative din punctul de vedere al unicității peisajelor, al biodiversității, fenomenelor fizice sau proceselor geologice în urma cărora s-au format, precum și vestigii subacvatice. La acestea se adaugă, ca patrimoniu imaterial, tradițiile și expresiile culturale și artistice orale, inclusiv limba ca mijloc al moștenirii culturale intangibile; artele spectacolului; practicile sociale, ritualurile și evenimentele festive; cunoștințele și practicile legate de natură și univers și meseriile și meșteșugurile tradiționale.

Pe întreaga perioadă de derulare a proiectului, echipa de la Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași a inclus patru membri – Coralia Costaș și Camelia-Oana Livadariu din cadrul departamentului Relații Publice, Oana Dragotă de la Muzeul de Artă și Senica Țurcanu de la Muzeul de Istorie a Moldovei – alături de care și-au adus punctual contribuția și alți specialiști (Mihăiță-Liviu Chelaru și Vlad Alui Gheorghe).

În acord cu obiectivele proiectului, activitățile noastre au avut drept scop, în primul rând, promovarea patrimoniului UNESCO din România. În al doilea rând, având ca focus descoperirile arheologice care polarizează atenția publicului de toate vârstele, activitățile noastre s-au îndreptat și spre conștientizarea eforturilor care trebuie făcute continuu – și de către toate categoriile de vârstă – pentru protecția patrimoniului fie el natural, cultural material sau imaterial.

Am creat cu toții conținut digitizat variat în formă și modalități de realizare care a fost inclus în CCH-HUBS. În echipă, am realizat și un film de prezentare al

² <https://www.cultura.ro/unesco>.

³ <https://www.mae.ro/node/55173>.

⁴ <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliuDocument/67741>. Convenția pentru salvagardarea patrimoniului cultural imaterial a fost acceptată de România prin Legea nr. 410/2005.

experiențelor noastre (Figura 15). Camelia Livadariu și Mihăiță-Liviu Chelaru, pedagogi muzeali, au realizat mai multe planuri de lecții. Unele dintre acestea au avut ca tematică patrimoniul imaterial cu un focus special pe Mărțisor și practicile tradiționale asociate zilei de 1 Martie⁵ (vezi Anexa 1) (Figurile 12-14).

În mai 2023 în cadrul unui webinar accesibil din toată lumea, echipa de la Iași a prezentat obiectivele aparținând patrimoniului UNESCO din România cu o privire specială asupra ultimei intrate pe lista patrimoniului imaterial, cămașa cu altiță⁶. În acord cu datele cunoscute⁷, prezentarea a inclus un excurs istoric care a fost ilustrat și cu numeroase imagini ale unor piese din patrimoniul muzeelor din Iași (Muzeul de Artă și Muzeul Etnografic al Moldovei), dar și cu prezentarea unor activități desfășurate în incinta Complexului Muzeal Național „Moldova” Iași (Figurile 7-11).

În iunie 2024, la Palatul Culturii din Iași a fost realizat un workshop destinat profesorilor de istorie având ca temă protejarea patrimoniului și în special a celui adus la lumină de cercetările arheologice prilejuite de dezvoltarea urbanistică, cercetări care iau din ce în ce mai mare amploare în ultimele decenii (Figurile 16-17). Întâlnirea a inclus și o parte interactivă realizată prin intermediul aplicației menti.com concepută de către Coralia Costaș, pentru a sonda percepția conceptului de patrimoniu în rândul participanților la eveniment.

Fără nici un dubiu, proiectul „Codes of Cultural heritage” și-a atins obiectivele!

La finalul acestei experiențe, ținem să subliniem faptul că un astfel de proiect cu obiective generale și specifice extrem de cuprinzătoare ne-a permis nouă participanților, atât formatori (profesori sau educatori muzeali) cât și elevi – să lucrăm împreună cu rezultate notabile pentru un obiectiv comun: cunoașterea și promovarea patrimoniului cultural specific fiecărei țări.

Activitățile desfășurate pe parcursul proiectului au facilitat dialogul intercultural și au încurajat respectul reciproc dintre indivizi și pentru alte moduri de viață. Conștientizând faptul că educația joacă un rol esențial în protejarea moștenirii culturale, echipele din cele șase țări au reușit să-și transmită reciproc date esențiale despre elementele care particularizează moștenirea lor culturală ancestrală, în fața globalizării accentuate care constituie trăsătura definitorie a lumii în care trăim.

⁵ Mărțisorul a fost înscris, în anul 2017, în Lista Reprezentativă a Patrimoniului Cultural Imaterial al Umanității, după o candidatură comună a României, Bulgariei, Macedoniei și Republicii Moldova.

⁶ „Arta cămășii cu altiță – element de identitate culturală în România și Republica Moldova” a intrat pe Lista reprezentativă a patrimoniului cultural imaterial al umanității din 1 decembrie 2022 (vezi <https://www.cnr-unesco.ro/ro/activitate/arta-camasii-cu-altita-in-patrimoniul-unesco>).

⁷ <https://patrimoniu.ro/images/imaterial/camasa-altita/camasa-altita.pdf>.

ANEXA 1

Plan de lecție

Atelier de mărtișoare

Educator muzeal: Livadariu Camelia



Durata: 60-90 de minute

Grupa de vârstă: 10-15 ani

Disciplina: educație muzeală

Aria curriculară: etnografie, tradiție și meșteșug

Subiect: confecționarea de mărtișoare

Tipul atelierului: mixt (teoretic și practic)

Scopul atelierelor: îmbunătățirea interacțiunii elevilor cu creativitatea, arta și cultura; aprofundarea cunoștințelor despre valoarea socială și educațională a patrimoniului cultural european; cunoșterea patrimoniului cultural imaterial; dezvoltarea imaginației creatoare și a sensibilității artistice; încredere în forțele proprii și în manuabilitate.

Obiective operaționale:

- **O1.** Realizarea mărtișoarelor tradiționale respectând etapele și tehnica de lucru;
- **O2.** Dezvoltarea capacităților motrice;
- **O3.** Dezvoltarea capacității de a realiza un mărtișor prin tehnica prezentată;
- **O4.** Dezvoltarea imaginației creatoare și a sensibilității artistice;
- **O5.** Formarea și dezvoltarea capacităților de a înțelege și a aprecia tradiția și frumosul din arta meșteșugului;
- **O6.** Analiza comparativă a lucrării proprii și ale celorlalți participanți, raportată la criteriile de evaluare precizate.

I. Strategii didactice:

- **Tipul de experiență de învățare:** prin exersare;
- **Metode și procedee:** explicație, conversație, dialog dirijat, observație, demonstrație, exercițiu, muncă independentă, (auto)analiză;
- **Transmiterea informației:** oral, vizual și demonstrativ prin: vizită ghidată a expoziției „Sărbatoarea în sat. Spiritualitate și artă”, la Muzeul Etnografic al Moldovei;
- **Moduri de organizare a învățării:** frontal, individual.

II. Resurse

- **Temporale:** 60-90 de minute;
- **Umane:** 10 persoane;
- **Materiale:** suporturi de lemn, ațe colorate, foarfece, culori acrilice, pensoare, hârtii colorate, pahare cu apă, creioane colorate, sârmă plușată

4. Introducerea în sala de educație muzeală (2 min)	Organizează participanții la mese pentru lucrul individual.	Iau loc la mesele către care au fost îndrumați.	Direcționare	
Fiecare participant primește obiectele necesare pentru realizarea mărtişorului. (3 min)	Distribuirea obiectelor necesare activității educaționale.	Ascultă, văd, recunosc tehnici, procedee. Analizează și recunosc obiectul.	Vizuale Observație Conversație	Evaluare orală și vizuală.
Executarea lucrării (42 min)	Se explica și în acelaș timp demonstrează etapele creării unui mărtişor în funcție de modelul ales de către participanți în momentul programării atelierului. Se va încerca stimularea încrederii participanților, încurajându-i. Se reiau explicațiile dacă nu au fost înțelese și vor fi ajutați participanții care întâmpină dificultăți, mai ales la alesul firelor și crearea păpușilor de ață.	Participanții realizează lucrarea în timp ce educatorul muzeal continuă să explice și să demonstreze dacă este cazul.	Conversație Exercițiu Activitate individuală	Evaluare practică.
5. (Auto)analiza lucrărilor (10 min)	Încurajează exprimarea liberă și analiza.	Ascultă Analizează Dezbate	Conversație Interacțiune Comparație	Observare sistematică Evaluarea orală
6. Încheierea activității (5 min)	Se vor face aprecieri asupra desfășurării lecției, asupra cunoștințelor însușite de către participanți.		Conversație	Observare sistematică



Figura 1
Primul newsletter. Pe copertă, participanții la prima întâlnire de proiect desfășurată la București în martie 2023.



Figura 2
Participanți la cea de-a doua activitate de învățare desfășurată la Bruxelles în decembrie 2023.



Figura 3
Ultimul newsletter. Imagini cu participanții la ultima întâlnire de la finalul proiectului, desfășurată în septembrie 2024 la Istanbul.



Figura 4

Imagine de prezentare a conceptului didactic pentru predarea patrimoniului cultural în școli.

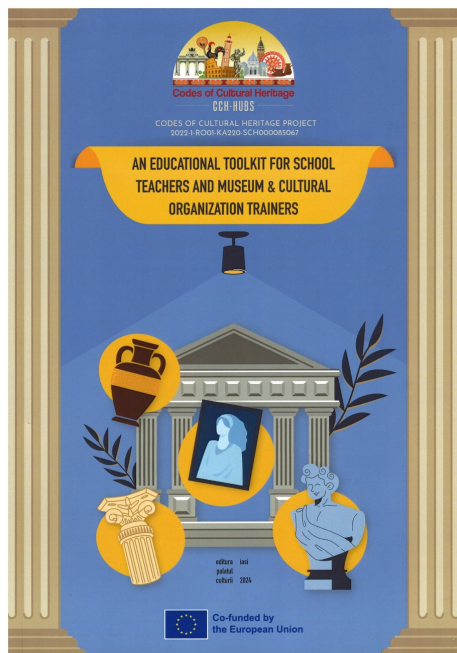


Figura 5

Coperta volumului conținând kitul educațional creat în cadrul proiectului și publicat prin Editura Palatul Culturii din structura Complexului Muzeal Național „Moldova” Iași.



Figura 6

Planurile de lecții destinate formatorilor din instituții de învățământ și muzee create în în cadrul proiectului au fost dezvoltate în hub-uri.

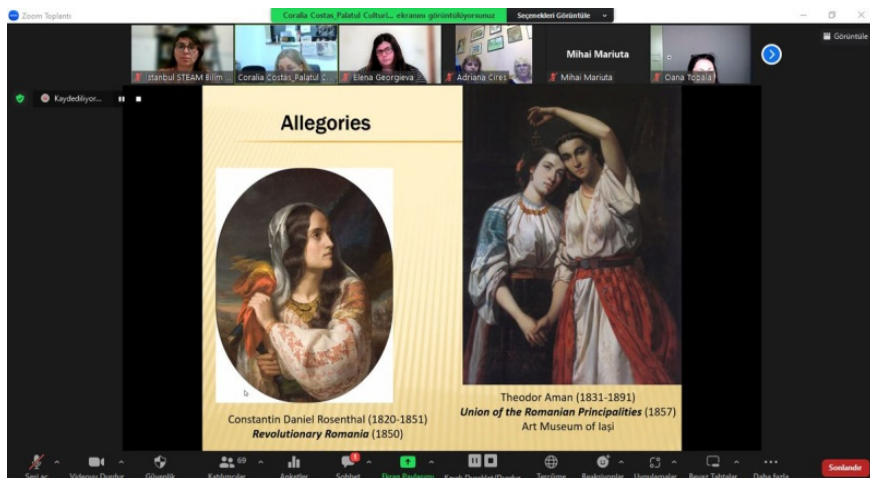


Figura 7

Imagine din timpul webinarului susținut de reprezentanții Complexului Muzeal Național „Moldova” despre importanța cunoașterii patrimoniului și a predării acestuia în școli.



Figurile 8-9

Cămașa cu altiță, inclusă în lista Patrimoniului Mondial UNESCO, exemplificată prin imagini din expoziția de la Muzeul Etnografic al Moldovei Iași.



Figura 10
Constantin D. Stahi, „Tânăra țărăncă” (1882), Muzeul de Artă Iași.



Figura 11
Aspect de la Romanian Creative Week. Palatul Culturii, mai 2023.



Figura 12
Atelierele de educație muzeală desfășurate la Palatul Culturii contribuie la înțelegerea importanței patrimoniului și a diferitelor sale forme de manifestare.



Figura 13

În cadrul atelierelor, cunoștințele teoretice sunt corelate cu o activitate practică.



Figura 14

Educația pentru patrimoniu este esențială în formarea și consolidarea conceptelor de identitate națională și de cetățenie europeană.



Figura 15

Aspecte din timpul activităților realizate în cadrul activității de învățare de la Roma, iunie 2023.



Figurile 16 - 17

Imagini de la cel de-al doilea eveniment de diseminare organizat în iunie 2024 în cadrul Complexului Muzeal Național „Moldova” cu participarea profesorilor de istorie din județul Iași.

BIBLIOGRAFIE

Resurse web

<https://culture.ec.europa.eu/ro/policies/selected-themes/cultural-heritage>
<https://www.cultura.ro/unesco>
<https://www.mae.ro/node/55173>
<https://legislatie.just.ro/Public/DetaliuDocument/67741>
<https://www.cnr-unesco.ro/ro/activitate/arta-camasii-cu-altita-in-patrimoniul-unesco>
<https://patrimoniul.ro/images/imaterial/camasa-altita/camasa-altita.pdf>

LISTA ILUSTRAȚIILOR

Figura 1: Primul newsletter. Pe copertă, participanții la prima întâlnire de proiect desfășurată la București în martie 2023.

Figura 2: Participanți la cea de-a doua activitate de învățare desfășurată la Bruxelles în decembrie 2023.

Figura 3: Ultimul newsletter. Imagini cu participanții la ultima întâlnire de la finalul proiectului, desfășurată în septembrie 2024 la Istanbul.

Figura 4: Imagine de prezentare a conceptului didactic pentru predarea patrimoniului cultural în școli.

Figura 5: Coperta volumului conținând kitul educațional creat în cadrul proiectului și publicat prin Editura Palatul Culturii din structura Complexului Muzeal Național „Moldova” Iași.

Figura 6: Planurile de lecții destinate formatorilor din instituții de învățământ și muzee create în cadrul proiectului au fost dezvoltate în huburi.

Figura 7: Imagine din timpul webinarului susținut de reprezentanții Complexului Muzeal Național „Moldova” despre importanța cunoașterii patrimoniului și a predării acestuia în școli.

Figurile 8 - 9: Cămașa cu altiță, inclusă în lista Patrimoniului Mondial UNESCO, exemplificată prin imagini din expoziția de la Muzeul Etnografic al Moldovei Iași.

Figura 10: Constantin D. Stahi, „Tânăra țărăncă” (1882), din colecția Muzeului de Artă Iași.

Figura 11: Aspect de la Romanian Creative Week. Palatul Culturii, mai 2023.

Figura 12: Atelierele de educație muzeală desfășurate la Palatul Culturii contribuie la înțelegerea importanței patrimoniului și a diferitelor sale forme de manifestare.

Figura 13: În cadrul atelierelor, cunoștințele teoretice sunt corelate cu o activitate practică.

Figura 14: Educația pentru patrimoniu este esențială în formarea și consolidarea conceptelor de identitate națională și de cetățenie europeană.

Figura 15: Aspecte din timpul activităților realizate în cadrul activității de învățare de la Roma, iunie 2023.

Figurile 16 – 17: Imagini de la cel de-al doilea eveniment de diseminare organizat în iunie 2024 în cadrul Complexului Muzeal Național „Moldova” cu participarea profesorilor de istorie din județul Iași.